ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ, ЯК СКЛАДОВОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

APPLICATION OF A FINANCIAL MONITORING SYSTEM AS A COMPONENT OF AN ANTI-CORRUPTION STRATEGY

В данні статті розглядається доцільність застосування системи фінансового моніторингу, як основної складової антикорупційної стратегії. Визначено, що основними антикорупційними стратегіями, що здатні усунути мотивацію до укладання корупційної угоди є підвищення ефективності формальних правил та ускладнення процесу легалізації корупційних доходів. Основною перевагою першої з цих стратегій є одночасне усунення як мотивації клієнтів до укладання корупційної угоди, так й підвищення ділової активності. На відміну від цього, стратегія ускладнення процесу легалізації корупційних доходів націлена на зменшення мотивації до укладання корупційної чиновників. Аналіз ефективності зазначених стратегій, дозволив виявити недоліки, що ускладнюють застосування підвищення ефективності формальних правил, як антикорупційної стратегії. В той же час показано, що перевагою ускладнення процесу легалізації корупційних доходів є зменшення витрат на утримання антикорупційних структур, відсутність часових лагів та деперсофікованість системи фінансового моніторингу. Доведено, що ускладнення процесу легалізації корупційних доходів має високу ефективність та можливість практичної реалізації.

Ключові слова: *формальні правила, корупція, інституційні реформи, трансакційні витрати, фінансовий моніторинг.*

This article examines the feasibility of using a financial monitoring system as a key component of an anti-corruption strategy. It has been determined that the main anti-corruption strategies that can eliminate the motivation to conclude a corruption agreement are to increase the effectiveness of existing formal rules and complicate the process of legalizing proceeds from corruption. The main advantage of the first of the aforementioned strategies is the simultaneous elimination of both the motivation of clients to conclude a corruption agreement and the increase in business activity, due to the reduction of the level of transaction costs of bureaucratic procedures. In contrast, the strategy of complicating the process of legalizing proceeds from corruption is aimed at reducing the motivation to conclude a corruption agreement on the part of corrupt officials at an unchanged level of transaction costs of bureaucratic procedures. The analysis of the effectiveness of the above-mentioned anti-corruption strategies allowed us to identify a number of shortcomings (the need for constant monitoring of the effectiveness of the system of current formal rules; the presence of time lags in identifying and eliminating the ineffectiveness of current formal rules; and the subjectivity of assessments of the effectiveness of formal rules), which complicate the application of increasing the effectiveness of current formal rules as an anti-corruption strategy. At the same time, it is shown that the undoubted advantage of complicating the process of legalization of income from corruption activities, an anti-corruption strategy, is the reduction of the level of costs for maintaining anti-corruption structures due to the possibility of using the financial monitoring system as the main element of the anti-corruption strategy; the absence of long time lags associated with the need to identify and reform ineffective formal rules; and the depersonalization of the financial monitoring system, which eliminates the risks of the emergence and spread of internal corruption in anti-corruption structures. It is proven that complicating the process of legalization of income from corruption activities, as an anti-corruption strategy, has high efficiency and the possibility of practical implementation.

Key words: *formal rules, corruption, institutional reforms, transaction costs, financial monitoring.*

УДК 330.1

DOI: https://doi.org/10.32782/dees.15-45

Король С.Ю.
аспірант,
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

Korol Serhii
State University "Uzhhorod National University"

Постановка проблеми. Небезпека високого рівня корумпованості, полягає, в першу чергу в тому, що корупція є одним з інструментів уникнення необхідності дотримання вимог чинних формальних правил [1]. Завдяки цьому, клієнт корумпованого чиновника може не лише зменшити рівень власних трансакцій них витрат бюрократичних процедур, але й, що набагато небезпечніше, уникнути накладання санкцій за порушення вимог чинних формальних правил, в тому числі за ведення незаконної/злочинної діяльності. Іншими словами, небезпека корупції полягає у її здатності виводити клієнтів з під дії чинних формальних правил та полегшувати ведення ними багатьох видів незаконної діяльності. Тобто корупція є не лише самостійним небезпечним явищем, але й має тісні зв'язки з іншими небезпечними явищами. Проте цей зв'язок не є однобічним: так само як корупція спрощує інші види незаконної діяльності, корупція сама залежить від багатьох з них, в першу чергу, від наявності налагоджених механізмів з відмивання брудних грошей. Дослідження подібних взаємних зв'язків між корупцією та іншими взаємопов'язаними небезпечними явищами має дуже велике практичне значення, адже дозволяє як виявити причини невдач у боротьбі з взаємопов'язаними небезпечними явищами, так й підвищити ефективність антикорупційної політики. Особливої актуальності, з цієї точки зору, набуває дослідження ролі відмивання брудних грошей у зростанні рівня корумпованості та дослідження можливості протидії корупції шляхом унеможливлення легалізації корупційних доходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що сьогодні, як корупції (Castillo O.N., et al. [2]; Khan S. [3]; Gök A., [4]) так й проблемі відмивання брудних грошей (Barone R. [5]; Barone R., Masciandaro D. [6, 7]; Смагло О.В.

[8]) приділяється підвищенню увага, відповідні дослідження є незалежними та ізольованими. Останнє пояснюється тим, що причини уваги до цих явищ є доволі різними. Так, зростання уваги до проблеми корупції, що спостерігається в останні часи, обумовлено, переважно, тією небезпекою, що становить для суспільства та економіки високий рівень корумпованості (Canen N., and Wantchekon L. [9]; Agerberg M. [10]; Statnik, JC., Vu, TLG. & Weill, L. [11]) та необхідністю пошуку ефективних заходів протидії даній проблемі (Sekkat K. [12]; Iorio R., Segnana M.L. [13]; Perumal, K. [14]; Acaravci, A., Artan, S., Hayaloglu, P. et al. [15]). В той же час, увага до проблеми відмивання брудних грошей має похідний характер, тобто занепокоєння дослідників та суспільства викликає не тільки саме відмивання брудних грошей, скільки та злочинна діяльність, що може активно розвиватися завдяки відмиванню брудних грошей (D'Avino C. [16]; Schneider F. [17]). Лише невелика кількість досліджень присвячена дослідженню взаємозв'язку між зазначеними небезпечними явищами (Волоснікова Н.М., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. [18]), проте основна увага в цих дослідженнях приділяється небезпеці поширення корупції, та інших тісно пов'язаних з нею явищ, в системі фінансового моніторингу. Перспективи ж застосування системи фінансового моніторингу для протидії корупції залишаються недослідженими.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення доцільності застосування системи фінансового моніторингу, як основної складової антикорупційного стратегії..

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна протидія будь-якому негативному явищу, в першу чергу, вимагає визначення факторів його виникнення та поширення. У випадку корупції, такими факторами є чинники, що роблять можливим укладання корупційної угоди між клієнтом та корумпованим чиновником. Предметом подібної угоди є дозвіл клієнту недотримуватися всіх вимог чинних формальних правил, завдяки чому, останній може суттєво скоротити рівень власних трансакцій них витрат бюрократичних процедур [19]. При цьому є цілком очевидно, що клієнт буде зацікавлений в укладанні корупційної угоди лише у тому випадку коли скорочення рівня трансакцій них витрат бюрократичних процедур буде перевищувати розмір хабара та інших супутніх витрат пов'язаних з укладанням корупційної угоди (витрат пошук необхідного чиновника, витрати ведення з ним переговорів та можливих штрафних санкцій). Проте, чиновник може надати клієнту дозвіл не дотримуватися вимог чинних формальних правил лише за наявності у нього широких дискреційних повноважень, завдяки яким він може вільно трактувати вимоги чинних формальних правил. При цьому, як рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур з якими стикається клієнт [20], так й обсяги дискреційних повноважень чиновника напряму залежать від рівня ефективності самих чинних формальних правил [21]. Неефективні формальні правила можуть стати причиною одночасно високого рівня трансакційних витрат клієнта, внаслідок чисельності та заплутаності передбачених ними бюрократичних процедур, та наявності у чиновника широких дискреційних повноважень, через неврегульованість окремих питань. Тобто, неефективні формальні правила створюють надзвичайно сприятливі умови для зростання рівня корумпованості, спонукаючи клієнтів до укладання корупційної угоди та надаючи можливість корумпованим чиновникам надавати відповідні послуги. В той же час, підвищення ефективності чинних формальних правил матиме протилежний ефект: скорочуватиме зацікавленість клієнтів в укладанні корупційної угоди, обмежуватиме можливості чиновників для зловживання посадовим положенням та, як наслідок, скорочуватиме рівень корумпованості. Завдяки цьому, підвищення ефективності чинних формальних правил може розглядатися як ефективний антикорупційний захід, що дозволяє усунути безпосередні мотиви до укладання корупційної угоди між клієнтом та корумпованим чиновником. Крім того, даний антикорупційний захід позбавлений багатьох недоліків, що властиві для таких традиційних антикорупційних заходів, як: репресивні антикорупційні заходи, заходи з формування в суспільстві нульової толерантності до корупції та інші методи. Дійсно, підвищення ефективності чинних формальних правил не вимагає значних витрат на утримання чисельних антикорупційних структур, не пов'язано з ризиками зростання рівня внутрішньої корупції, не вимагає перебудови системи цінностей у суспільстві і, що найголовніше, має безпосередній вплив на клієнтів, змінюючи структуру їх витрат. Додатковою перевагою застосування даного підходу є сприяння зростанню ділової активності внаслідок покращення інституційних рамок країни.

Проте також існує, не менш ефективний, альтернативний підхід до вирішення проблеми корупції, що також позбавлений більшості з недоліків традиційних антикорупційних заходів – ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності. Дійсно, неефективні формальні правила можуть існувати в будь-якій сфері діяльності, але незалежно від того яка саме корупційна схема була обрана тим чи іншим чиновником, його корупційна діяльність буде неможливою без легалізації корупційних доходів. Адже, кінцевою метою будь-якого корумпованого чиновника є не отримання хабара, а підвищення рівня свого життя. Хабар, в цьому випадку, є лише проміжною ланкою. І якщо

відмивання отриманих хабарів стане неможливим, то для чиновника корупційна діяльність втратить всю свою привабливість. Іншими словами, ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності усуває мотивацію до укладання корупційної угоди з боку чиновників.

З огляду на вище зазначене, можна виділити дві основні альтернативні стратегії боротьби з корупцією: підвищення ефективності чинних формальних правил, та ускладнення для корупціонерів процесу легалізації доходів від корупційної діяльності. Перший з названих методів, завдяки скороченню рівня зайвих трансакційних витрат бюрократичних процедур, дозволяє не лише приборкати корупцію, але й створити більш сприятливі умови для ведення бізнесу в країні та пожвавити ділову активність. Натомість другий метод дозволяє лише скоротити рівень корумпованості, залишаючи незмінними як чинні формальні правила, так й обумовлений ними рівень трансакційних витрат бюрократичних процедур. Незважаючи на це, вибір між цими стратегіями є не настільки очевидним як може здатися на перший погляд. Адже реалізація обох стратегій може бути пов'язана зі значними витратами, що включають витрати бюджетних коштів, на утримання відповідних антикорупційних структур, та додаткові трансакційні витрати бюрократичних процедур з якими можуть зіткнутися підприємці та пересічні громадяни внаслідок реалізації відповідної антикорупційної стратегії. Тому, одним з найважливіших чинників, що визначають доцільність застосування тієї чи іншої антикорупційної стратегії є загальна вартість її запровадження для суспільства, що складається з прямих витрат на утримання антикорупційних структур та додаткових трансакційних витрат для підприємців та пересічних громадян. Розглянемо структуру витрат, що пов'язана з реалізацією зазначених стратегій.

Незважаючи на свою здатність усувати першопричину виникнення корупції – неефективність чинних формальних правил – підвищення ефективності чинних формальних правил, як антикорупційний захід, не позбавлене й власних недоліків. Найбільшою складністю, що виникає під час застосування даної стратегії боротьби з корупцією є необхідність постійного ретельного моніторингу всієї системи чинних формальних правил на предмет їхньої ефективності та здатності сприяти появі нових корупційних схем. Останнє обумовлено тим, що сучасні інституційні рамки будь-якої країни є надзвичайно складною структурою, що постійно оновлюється та складається з багатьох взаємозалежних елементів – формальних та неформальних правил. Внаслідок цього ефективність чи неефективність певного формального правила є його тимчасовою характеристикою, що з часом може змінюватись. Основними чинниками, що здатні призвести до зменшення ефективності раніше ефективних формальних правил є наступні чинники.

По-перше, корупційний потенціал певних формальних правил може бути «відкритий» чиновниками лише через деякий час. Якщо відповідними антикорупційними структурами також не буде заздалегідь помічена небезпека використання даних формальних правил в корупційних схемах, то ці формальні правила будуть вважатися цілком ефективними. Проте, після виникнення та поширення корупційних схем, що використовують наявні вади даних формальних правил, все менше частка клієнтів буде дотримуватися вимог цих формальних правил, внаслідок чого їх ефективність почне стрімко зменшуватися. Очевидно, що вчасно виявити подібну зміну ефективності формальних правил та вжити заходів з їх реформування можна лише за умови постійного моніторингу їх ефективності.

По-друге, ефективність формальних правил значною мірою залежить від тих умов в яких вони застосовуються. Одне й теж саме формальне правило може виявитися надзвичайно ефективним в одних умовах й абсолютно непрацездатним в інших умовах. Через це, раніше ефективні формальні правила можуть втратити свою ефективність внаслідок зміни зовнішніх умов в яких вони застосовуються. Виявлення подібної зміни ефективності чинних формальних правил вимагає вже не лише моніторингу ефективності самих формальних правил, але й моніторингу змін зовнішніх умов в яких ці правила застосовуються.

По-третє, більшість формальних правил є взаємозалежними в тому сенсі, що ефективність певного формального правила залежить не лише від особливостей самого формального правила, але й від ефективності інших взаємопов'язаних з ним формальних правил. Неефективні взаємопов'язані формальні правила можуть стати причиною умовної неефективності навіть бездоганних основних формальних правил [22]. Внаслідок цього, може скластися така ситуація коли певне формальне правило, що зберігало свою ефективність протягом тривалого часу, може раптово втратити свою ефективність внаслідок прийняття неефективного суміжного формального правила. В даному випадку, завданням постійного моніторингу системи чинних формальних правил є не тільки виявлення зменшення ефективності певного формального правила, а й виявлення тих змін в структурі інституційних рамок країни, що викликали умовну неефективність відповідного формального правила. Крім того, необхідно враховувати, наявність інституційних перешкод для підвищення ефективності чинних формальних правил. Так, у випадку умовно неефективних формальних правил, перешкодою для застосування даної стратегії можуть

стати чинники їх сталості, що роблять реформування відповідних правил недоцільним [23]. Іншою перешкодою може стати маніпулювання суспільними настроями, що може викликати опір інституційним змінам з боку суспільства [24, 25].

Не менш складною проблемою є проблема вчасного визначення ефективності того чи іншого формального правила. Про який саме тип неефективності формальних правил не йшла б мова (цільовий, трансакційний чи етичний тип неефективності) треба визнати, що будь-яка оцінка ефективності формальних правил не дозволяє виявити неефективність формальних правил зі сто відсотковою надійністю. В іншому б випадку всі неефективні формальні правила можна було б виявити ще на стадії обговорювання відповідних законопроектів та не допустити їх прийняття, або ж вчасно вжити заходів для підвищення їх ефективності до прийнятного рівня. Звісно, після певного часу з моменту введення формального правила, оцінити ефективність чи неефективність формального правила будь-якого типу буде вже набагато легше, адже практичне застосування формального правила дозволяє наочно виявити всі його недоліки та потенційні небезпеки. Тому аналіз відповідного досвіду дозволяє здійснити вже більш надійну оцінку ефективності формального правила. Тобто, незважаючи на складнощі оцінки ефективності чинних формальних правил, реалізація постійного моніторингу інституційних рамок суспільства не лише не позбавлене сенсу, але й може бути корисним з точки зору виявлення напрямків подальших інституційних реформ. Проте слід враховувати певні моменти.

По-перше, виявлення неефективних формальних правил відбувається не миттєво, а з певним часовим лагом. Тобто від моменту прийняття певного формального правила має пройти деякий час поки можна бути виявити всі слабкі сторони даних формальних правил. Внаслідок цього, в інституційних рамках країни завжди буде присутньою певна частка неефективних чинних формальних правил. Для зменшення даної частки має підвищуватись надійність виявлення неефективних формальних правил, ще до їх прийняття на стадії обговорення, що є практично нездійсненою задачею.

По-друге, навіть якщо критична неефективність певного формального правила буде вчасно виявлена під час проведення моніторингу інституційних рамок підвищити ефективність вже прийнятого формального правила є неможливим. Виправлення ситуації вимагатиме проведення інституційної реформи, що полягатиме в заміні даного неефективного формального правила більш ефективним альтернативним формальним правилом. Останнє вимагає розробки нового формального правила. Цей процес не лише вимагатиме часу на його розробку (протягом якого буде діяти старе неефективне формальне правило), але й не позбавлений ризиків нових помилок внаслідок чого нові альтернативні формальні правила можуть виявитися навіть ще менш ефективними ніж попередні формальні правила.

Останньою проблемою, що негативно впливатиме на ефективність даного антикорупційного заходу є суб'єктивність оцінки ефективності чинних формальних правил. Так, якщо взяти трансакційну неефективність формальних правил, то необхідно визнати, що високі трансакційні витрати бюрократичних процедур є неприйнятними для суспільства. Проте, з іншого боку, в реальному світі не існує жодної бюрократичної процедури, проходження якої супроводжувалося б нульовими трансакційними витратами. Відповідно, оскільки ми не живемо в світі нульових трансакційних витрат, приймаючи те чи інше формальне правило ми маємо прагнути досягти не нульових трансакційних витрат бюрократичних процедур, а їх прийнятного рівня. Проте, в суспільстві погляди щодо прийнятного рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур можуть сильно відрізнятися. Так, наприклад, клієнти прагнули б досягнення як можна меншого рівня даних витрат (останнє до речі вказує на необхідність обов'язкового поєднання підвищення рівня ефективності чинних формальних правил, як антикорупційного заходу з репресивними заходами, адже без наявності достатньо жорстких санкцій за укладання корупційної угоди, будь-яка можливість, навіть мінімального скорочення рівня власних трансакційних витрат бюрократичних процедур, буде для клієнта підставою для укладення корупційної угоди з чиновником). В той же час, представники інших зацікавлених груп охоче б погодилися на той варіант формальних правил, що є менш ефективним (тобто пов'язаний з більшими трансакційними витратами бюрократичних процедур), але вимагає менших витрат на його розробку.

Суб'єктивність оцінки ефективності чинних формальних правил в поєднанні з наявністю декількох зацікавлених груп, що є обов'язково присутніми у випадку будь-якого формального правила, може стати причиною виникнення тиску на експертів відповідного антикорупційного органу, що проводять моніторинг та оцінку формальних правил. Представники кожної з зацікавлених груп намагатимуться, тим чи іншим чином, вплинути на рішення експертів так, щоб в решті решт, чинні формальні правила набули потрібного їм змісту. Найбільшу небезпеку в цій ситуації несе намагання представників зацікавлених груп вплинути на експертів за допомогою хабарів.

Якщо звернутися до ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності, як антикорупційної стратегії, то основними перевагами даної стратегії, безумовно, є низький рівень

витрат на утримання відповідних антикорупційних структур та відсутність часових лагів пов'язаних з вивченням неефективності формальних правил. Перша з зазначених переваг стратегії ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності, обумовлена можливістю застосування системи фінансового моніторингу, як її складової частини. Дійсно, як було показано раніше, попередня стратегія потребує постійного моніторингу ефективності системи чинних формальних правил. Враховуючи велику кількість формальних правил, що складають інституційні рамки країни, подібний моніторинг, очевидно, вимагає значних витрат на утримання відповідних антикорупційних структур. На відміну від цього, у випадку фінансового моніторингу, перевірці підлягає не вся система чинних формальних правил, а лише фінансові операції, що можуть бути частиною схем з легалізації доходів від корупційної діяльності. Це суттєво зменшує навантаження на антикорупційні структури та скорочує витрати на їх утримання. Додатковим чинником скорочення даних витрат є те, що система фінансового моніторингу вже успішно використовується для боротьби з відмиванням брудних грошей, а відтак боротьба з корупцією може бути об'єднана з більш широкою проблемою боротьби з відмиванням брудних грошей. Друга з зазначених переваг – відсутність часових лагів пов'язаних з вивченням неефективності формальних правил – пов'язана зі спрямованістю даної стратегії не на ліквідацію неефективності чинних формальних правил, а на унеможливлення для корумпованих чиновників легалізувати відповідні корупційні прибутки. З цієї точки зору, визначення того яке саме формальне правило дозволило побудувати чиновнику корупційну схему є взагалі неважливим, так само й як була побудована дана схема. Адже якою не була б вада відповідного формального правила, можливість його використання буде визначатися ефективністю системи фінансового моніторингу. Іншою важливою перевагою застосування системи фінансового моніторингу для протидії корупції є деперсифікованість фінансового моніторингу, чому сприяє активне застосування інформаційних систем та систем штучного інтелекту. Останнє дозволяє суттєво знизити ризики поширення внутрішньої корупції в структурі системи фінансового моніторингу.

Основними ж недоліками даної антикорупційної стратегії є небезпека зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур системи фінансового моніторингу та збереження неефективних чинних формальних правил. Так, є цілком очевидним, що створення системи фінансового моніторингу вимагає прийняття окремих формальних правил фінансового моніторингу та фінансових розслідувань, що мають врегульовувати питання реалізації моніторингу. Для цього даними формальними правилами мають бути передбачені відповідні бюрократичні процедури, проходження яких буде пов'язане з ненульовими трансакційними витратами бюрократичних процедур фінансового моніторингу. Високий рівень останніх може стати причиною низки негативних наслідків [26, 27], в тому ж числі причиною зростання рівня внутрішньої корупції в системі фінансового моніторингу [28]. Внаслідок цього стратегія ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності може застосовуватися лише в тих випадках коли рівень трансакцій них витрат бюрократичних процедур фінансового моніторингу буде меншим за величину скорочення витрат на утримання антикорупційних структур. Проте загроза зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур фінансового моніторингу не може вважатися суттєвим недоліком даної стратегії, оскільки величина даних трансакцій них витрат залежить від ефективності реалізації формальних правил фінансового моніторингу і, відповідно, може бути успішно мінімізована завдяки застосуванню сучасних технологій.

Також не може вважатися суттєвим недоліком стратегії ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності й такий недолік як збереження неефективних чинних формальних правил. Адже прийняття формальних правил системи фінансового моніторингу та фінансових розслідувань жодним чином не впливає на несиметричність інших неефективних чинних формальних правил. Більш того, шанси на прийняття більш ефективних формальних правил на заміну неефективним чинним формальним правилам навіть зростають, порівняно з ситуацією до посилення боротьби з відмиванням брудних грошей. Це пояснюється тим, що до запровадження системи фінансового моніторингу, у клієнтів, що стикалися з заплутаними та суперечливими бюрократичними процедурами, було два основні шляхи для мінімізації рівня власних трансакційних витрат бюрократичних процедур: сплата хабара корумпованому чиновнику та спроба колективних дій для реформування чинних неефективних формальних правил. У випадку ж впровадження ефективних формальних правил системи фінансового моніторингу, цей шлях мінімізації рівня власних трансакційних витрат більше не діятиме. Внаслідок чого клієнти мають зіткнутися з повними трансакційними витратами. Відповідно, клієнти будуть змушені вимагати прийняття більш ефективних альтернативних формальних правил.

Висновки. Таким чином, можна зробити наступні висновки.

По-перше, єдина антикорупційна стратегія, що дозволяє одночасно ліквідувати схильність клієнтів до укладання корупційної угоди та позитивно вплинути на ділову активність – підвищення

ефективності чинних формальних правил – характеризується низкою недоліків, основними з яких є: необхідність постійного моніторингу ефективності системи чинних формальних правил; наявність часових лагів виявлення та усунення неефективності чинних формальних правил; та суб'єктивність оцінок ефективності формальних правил. Зазначені недоліки, з одного боку, є причиною високих витрат на утримання відповідних антикорупційних структур, з іншого – не дозволяють досягти нульового рівня корумпованості.

По-друге, альтернативна антикорупційна стратегія – ускладнення процесу легалізації доходів від корупційної діяльності – незважаючи на свою неспроможність позитивно впливати на рівень ділової активності в країні, характеризується суттєво більшою ефективністю у подоланні корупції ніж попередня стратегія, що забезпечується наступними чинниками: зменшення рівня витрат на утримання антикорупційних структур; відсутність часових лагів пов'язаних з виявленням неефективності чинних формальних правил; та деперсофікованість системи фінансового моніторингу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамов Ф.В. Трансакційні витрати корупційної угоди. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Темат. вип. "Технічний прогрес і ефективність виробництва"*. 2005. № 1. С. 273–282.
2. Castillo O.N., et al. Determinants of extreme wealth: the role of corruption. *Hitotsubashi Journal of Economics*. 2022. Vol. 63. № 2. Pp. 126–148.
3. Khan S. Investigating the Effect of Income Inequality on Corruption: New Evidence from 23 Emerging Countries. *Journal of the Knowledge Economy*. 2022. Vol. 13. № 3. P. 2100–2126.
4. Gök, A. Whether corruption sands or greases the wheels of foreign direct investment: a meta-regression analysis. *International Review of Economics*. 2023. Vol. 70. P. 477–501.
5. Barone R. Home sweet home, how money laundering pollutes the real estate market: an agent based model. *Journal of Economic Interaction and Coordination*. 2023. Vol. 18. № 4. P. 779–806.
6. Barone R., Masciandaro D. Cryptocurrency or usury? Crime and alternative money laundering techniques. *European Journal of Law and Economics*. 2019. Vol. 47. № 2. P. 233–254.
7. 7. Barone R., Masciandaro D. Organized crime, money laundering and legal economy: theory and simulations. *European Journal of Law and Economics*. 2011. Vol. 32. № 1. P. 115–142.
8. Смагло О.В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 26.
9. Canen N., and Wantchekon L. Political Distortions, State Capture, and Economic Development in Africa. *The Journal of Economic Perspectives*. 2022. Vol. 36. № 1. Pp. 101–124.
10. Agerberg M. Corrupted Estimates? Response Bias in Citizen Surveys on Corruption. *Political Behavior*. 2022. Vol. 44. № 2. P. 653–678.
11. Statnik, JC., Vu, TLG. & Weill, L. Does Corruption Discourage More Female Entrepreneurs from Applying for Credit? *Comparative Economic Studies.* 2023. Vol. 65. № 1. P. 1–28.
12. Sekkat K. Have you been served, your honor? Yes, thank you, your excellency: the judiciary and political corruption. *Constitutional Political Economy*. 2022. Vol. 33. № 3. P. 326–353.
13. Iorio R., Segnana M.L. Is paying bribes worthwhile? Corruption and innovation in middle-income countries. Eurasian Business Review. 2022. Vol. 12. № 3. P. 475–504.
14. Perumal K. Rethinking global anti-corruption campaign. *Journal of Social and Economic Development*. 2023. Vol. 25, № 1. P. 365–379.
15. Acaravci A., Artan S., Hayaloglu P. et al. Economic and Institutional Determinants of Corruption: The Case of Developed and Developing Countries. *Journal of Economics and Finance*. 2023. Vol. 47. № 1. P. 207–231.
16. D'Avino C. Money laundering and AML regulatory and judicial system regimes: investigation of FinCEN files. *European Journal of Law and Economics.* 2023. Vol. 55. № 2. P. 195–223.
17. Schneider F. Turnover of organized crime and money laundering: some preliminary empirical findings. *Public Choice*. 2010. Vol. 144. № 3–4. P. 473–486.
18. Волоснікова Н.М., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Попередження корупції в системі фінансового моніторингу: інституційний підхід. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Випуск 4(04). С. 3–8.
19. Сержанов В.В, Дяченко Т.А., Абрамов Ф.В. Коррупція, неефективні інститути та європейська інтеграція. *Вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. № 44. С. 90–95.
20. Волоснікова, Н.М. Планування та аналіз трансакційних витрат розробки інноваційної продукції. Науково-технічна збірка. Комунальне господарство міст. 2006. (71). с. 42–49.
21. В. Дяченко Т.А., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Дискреційні повноваження чиновників як чинник ефективності формальних правил системи фінансового моніторингу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* 2023. № 4 (130). С. 6–11.
22. Абрамов Ф. В. Чинники сталості умовно неефективних формальних правил. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» Збірник наукових праць. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2015. № 26. С. 125–131.
23. Абрамов Ф. В. Критерії доцільності реформування умовно та безумовно неефективних формальних правил. *Бізнес Інформ*. 2016. № 6. С. 8–12.
24. Абрамов Ф. В. Маніпулювання суспільними настроями як чинник неефективності неформальних правил. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 8–13.
25. Абрамов Ф. В. Заходи з попередження маніпулювання суспільними настроями. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 22–27.

26. Волоснікова Н.М., Максименко Я.А., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Напів формальні правила, як чинник динаміки ефективності формальних правил фінансового моніторингу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 12–17.

27. Абрамов Ф. В. Напівформальні правила як чинник динаміки ефективності формальних правил. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Випуск 3(03). С. 26–30.

28. Абрамов Ф.В. Фактори поширення корупції в безготівковому суспільстві. С*хідна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2023. Випуск 4 (41). С. 3–8.

REFERENCES:

1. Abramov F. V. (2005) Transaktsiini vytraty koruptsiinoi uhody [Transaction costs of a corrupt transaction]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskyi politekhnichnyi instytut". Thematic issue "Tekhnichnyi prohres i efektyvnist vyrobnytstva"*, no. 1, pp. 273–282.

2. Castillo O.N., et al. (2022) Determinants of extreme wealth: the role of corruption. *Hitotsubashi Journal of Economics*, vol. 63, no. 2, pp. 126–148.

3. Khan S. (2022) Investigating the Effect of Income Inequality on Corruption: New Evidence from 23 Emerging Countries. *Journal of the Knowledge Economy*, vol. 13, no 3, pp. 2100–2126.

4. Gök, A. (2023) Whether corruption sands or greases the wheels of foreign direct investment: a meta-regression analysis. *International Review of Economics*, vol. 70, pp. 477–501.

5. Barone R. (2023) Home sweet home, how money laundering pollutes the real estate market: an agent based model. *Journal of Economic Interaction and Coordination*, vol. 18, no 4, pp. 779–806.

6. Barone R., Masciandaro D. (2019) Cryptocurrency or usury? Crime and alternative money laundering techniques. *European Journal of Law and Economics,* vol. 47, no 2, pp. 233–254.

7. Barone R., Masciandaro D. (2011) Organized crime, money laundering and legal economy: theory and simulations. *European Journal of Law and Economics,* vol. 32, no 1, pp. 115–142.

8. Smahlo O.V. (2021) "Funktsionuvannia systemy finansovoho monitorynhu v Ukraini" [Functioning of the Financial Monitoring System in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 26.

9. Canen, N., and Wantchekon L. (2022) Political Distortions, State Capture, and Economic Development in Africa. *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 36, no. 1, pp. 101–124.

10. Agerberg M. (2022) Corrupted Estimates? Response Bias in Citizen Surveys on Corruption. *Political Behavior*, vol. 44, no. 2, pp. 653–678.

11. Statnik, JC., Vu, TLG. & Weill, L. (2023) Does Corruption Discourage More Female Entrepreneurs from Applying for Credit? *Comparative Economic Studies*, vol. 65, no 1, pp. 1–28.

12. Mandal B. (2022) Lower Corruption Warrants Less, but Higher Corruption Removes it: A Ricardian Note. *Journal of Quantitative Economics*, vol. 20, no. 2, pp. 479–486.

13. Sekkat K. (2022) Have you been served, your honor? Yes, thank you, your excellency: the judiciary and political corruption. *Constitutional Political Economy*, vol. 33, no. 3, pp. 326–353.

14. Perumal K. (2023) Rethinking global anti-corruption campaign. *Journal of Social and Economic Development*, vol. 25, no. 1, pp. 365–379.

15. Acaravci A., Artan S., Hayaloglu P. et al. (2023) Economic and Institutional Determinants of Corruption: The Case of Developed and Developing Countries. *Journal of Economics and Finance*. vol. 47, no. 1, pp. 207–231.

16. D'Avino C. (2023) Money laundering and AML regulatory and judicial system regimes: investigation of FinCEN files. *European Journal of Law and Economics*, vol. 55, no. 2, pp. 195–223.

17. Schneider F. (2010) Turnover of organized crime and money laundering: some preliminary empirical findings. *Public Choice,* vol. 144, no. 3–4, pp. 473–486.

18. Volosnikova N.M., Serzhanov V.V., Abramov F.V. (2023) Poperedzhennya koruptsiyi v systemi finansovoho monitorynhu: instytutsiynyy pidkhid [Corruption prevention in the financial monitoring system: an institutional approach]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 4(04), pp. 3–8.

19. Serzhanov V.V, Dyachenko T. A., Abramov F. V. (2022) Korruptsiya, neefektyvni instytuty ta yevropeys'ka intehratsiya [Corruption, inefficient institutions and European integration]. *Visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. Uzhhorod*, no. 44, pp. 90–95.

20. Volosnikova, N.M. (2006) Planuvannya ta analiz transaktsiynykh vytrat rozrobky innovatsiynoyi produktsiyi [Planning and analysis of transaction costs of developing innovative products]. Naukovo-tekhnichna zbirka. Komunalne hospodarstvo mist, pp. 42–49.

21. Dyachenko T.A., Serzhanov V.V., Abramov F.V. (2023) Dyskretsiyni povnovazhennya chynovnykiv yak chynnyk efektyvnosti formal'nykh pravyl systemy finansovoho monitorynhu [Discretionary powers of officials as a factor in the effectiveness of formal rules of the financial monitoring system]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo*, no. 4 (130), pp. 6–11.

22. Abramov F. V. (2015) Chynnyky stalosti umovno neefektyvnykh formalnykh pravyl [The factors of stability of conditionally inefficient formal rules]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI". Seriia "Tekhnichnyi prohres i efektyvnist vyrobnytstva"*, no. 26, pp. 125–131.

23. Abramov F. V. (2016) Kryterii dotsilnosti reformuvannia umovno ta bezumovno neefektyvnykh formalnykh pravyl [Criteria for the Appropriateness of Reforming Both the Conditionally and the Unconditionally Inefficient Formal Rules]. *Biznes Inform*, no. 6, pp. 8–12.

24. Abramov F. V. (2018) Manipulyuvannya suspilnymy nastroyamy yak chynnyk neefektyvnosti

neformal'nykh pravyl [Manipulation of public sentiment as a factor in the ineffectiveness of informal rules]. *Biznes Inform*, no. 11, pp. 8–13.

25. Abramov F. V. (2019) Zakhody z poperedzhennya manipulyuvannya suspil'nymy nastroyamy [Measures to prevent manipulation of public sentiment]. *Biznes Inform*, no. 11, pp. 22–27.

26. Volosnikova N.M., Maksymenko Ya.A., Serzhanov V.V., Abramov F. V. (2023) Napiv formal'ni pravyla, yak chynnyk dynamiky efektyvnosti formal'nykh pravyl finansovoho monitorynhu [Semiformal rules as a factor in the dynamics of the effectiveness of formal financial monitoring rules]. *Biznes Inform*, no. 1, pp. 12–17.

27. Abramov F. V. (2022) Napivformal'ni pravyla yak chynnyk dynamiky efektyvnosti formal'nykh pravyl [Semi-formal rules as a factor in the dynamics of the effectiveness of formal rules]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 3(03), pp. 26–30.

28. Abramov F.V. (2023) Faktory poshyrennya koruptsiyi v bez·hotivkovomu suspil'stvi [Factors of the spread of corruption in a cashless society]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*, vol. 4 (41), pp. 3–8.